

de fragiele vrijheid in Japins nieuwste opera **Kolja**

Aan het eind van deze zomer strijkt er iets bijzonders neer in het Chassé Theater. *Kolja*, de nieuwe opera van Arthur Japin en componist Bob Zimmerman, wordt slechts op een paar plekken gespeeld, en Breda is er één van. We spraken Japin over zijn roman, de opera en de keuzes die daarbij onvermijdelijk zijn.

De opera is een bewerking van Japins gelijknamige roman, een verhaal dat zacht begint en hard eindigt. We volgen Kolja, een jonge dove wees in het Rusland van de 19e eeuw, die opgroeit onder de zorg van de broers Pjotr en Modest Tsjaikovski. De componist en de schrijver geven hem niet alleen een thuis, maar openen ook een wereld die echter klinkt dan hij ooit kan horen.

Het verhaal heeft echter ook een keerzijde. In het Rusland van toen was liefde tussen mannen verboden terrein. De homoseksualiteit van beide broers kon alleen in stilte bestaan. Hun verzwegen affaires groeiden uit tot schaamte, schuld en een groot gevaar.

radicale keuzes (achter de schermen)

Voor Japin was het bijna vanzelfsprekend dat dit verhaal zijn weg zou vinden naar het muziektheater. "Ik ben opgegroeid met en in het theater, heb in opera's gefigureerd, gespeeld en gezongen, ik denk theatraal, in ritmes en scènes en bedrijven. De meeste van mijn romans beginnen als een idee voor een film, een opera of een toneelstuk", legt hij uit.

Maar het genre opera is zowel verleidelijk als meedogenloos. Waar Japin in zijn romans de ruimte heeft voor nuances en bespiegelingen, dwingt het muziektheater hem tot scherpe keuzes. Scènes en personages moesten worden geschraapt, om het verhaal op de muziek te laten ademen.

Zo sneuvelde Diaghilev, Japins geliefde bijfiguur. Er was simpelweg te veel uitleg voor nodig. De operavorm dwingt tot radicale keuzes. Alleen wat direct bijdraagt aan het verhaal over Kolja, de broers en hun gevaarlijke geheimen worden behouden. De rest verdwijnt tussen de coulissen.

spelen met wetmatigheden

Japin ziet die beperking niet als verlies, maar als vrijheid. "Elke vorm kent zijn eigen wetmatigheden. Ik houd ervan daarmee te spelen. Muziek brengt in enkele klanken de emotie, die je in een roman pagina's lang opbouwt. Ik heb dus heel wat minder woorden nodig."

In de opera *Kolja* krijgt dat nog een extra lading. Het is een verhaal over iemand die door zijn handicap niet naar muziek kan luisteren, maar de klanken doorvoelt via trillingen en beweging. In proza kan je die beleving beschrijven, maar muziek laat je het meemaken.

een verhaal dat urgent blijft

Kolja is een historisch verhaal, maar de thema's reiken verder dan de geschiedenis. De angst waarin Pjotr en Modest gevangen zaten galmt herkenbaar door in onze tijd. We vieren Pride met glamour en glitters, terwijl verderop de intolerantie groeit. Japin verwoordt het scherp: "In grote delen van de wereld - ook nu weer in Rusland - is het niet minder erg dan in Tsjaikovski's tijd, vaker zelfs erger. De vrijheid waarin ik ben opgegroeid, is fragiel."

Die kwetsbaarheid maakt *Kolja* tot een verhaal van nu. "Het bezingen van de levens van beroemde homoseksuelen en de strijd die zij moesten leveren is voor mij een vorm van trots." Niet omdat het verleden veilig achter ons ligt, maar omdat het nog altijd hard op de deur bonst.

Die actualiteit krijgt nog een hardere klank wanneer Japin vertelt dat het boek in Rusland is verboden. "De vertaling was klaar en zou met, nota bene, een waarschuwingssticker in de winkel mogen liggen, maar toen verscherpte Poetin zijn anti-homowet. Bij publicatie zouden nu zowel de uitgever als de vertaalster een strafbaar feit begaan." Het gevolg is wrang: de jonge homo's voor wie *Kolja* misschien een voorbeeld had kunnen zijn, kunnen het verhaal niet lezen.

een ervaring voorbij het gehoor

Misschien juist omdat *Kolja* gaat over iemand die niet kan horen, heeft de producent rekening gehouden met hoe dove en slechthorende bezoekers de voorstelling kunnen ervaren. Er komt boventiteling, er wordt gewerkt aan de inzet van gebarentolken en er verschijnt een informatief programma dat uitlegt hoe *Kolja* muziek leerde ervaren via de trillingen van het orkest en de ritmes van dans en beweging.

De voorstelling is zo vormgegeven dat iedereen het drama kan volgen én ervaren, ongeacht gehoorvermogen. Japin: "Kolja zat bij de premières van Tsjaikovski vooraan om de trillingen te ondergaan, de ritmes op te vangen en te genieten van het verhaal. Ik hoop dat we iets dergelijks kunnen bewerkstelligen bij niet-horende bezoekers."

Kolja is van donderdag 3 tot en met zaterdag 5 september te zien.